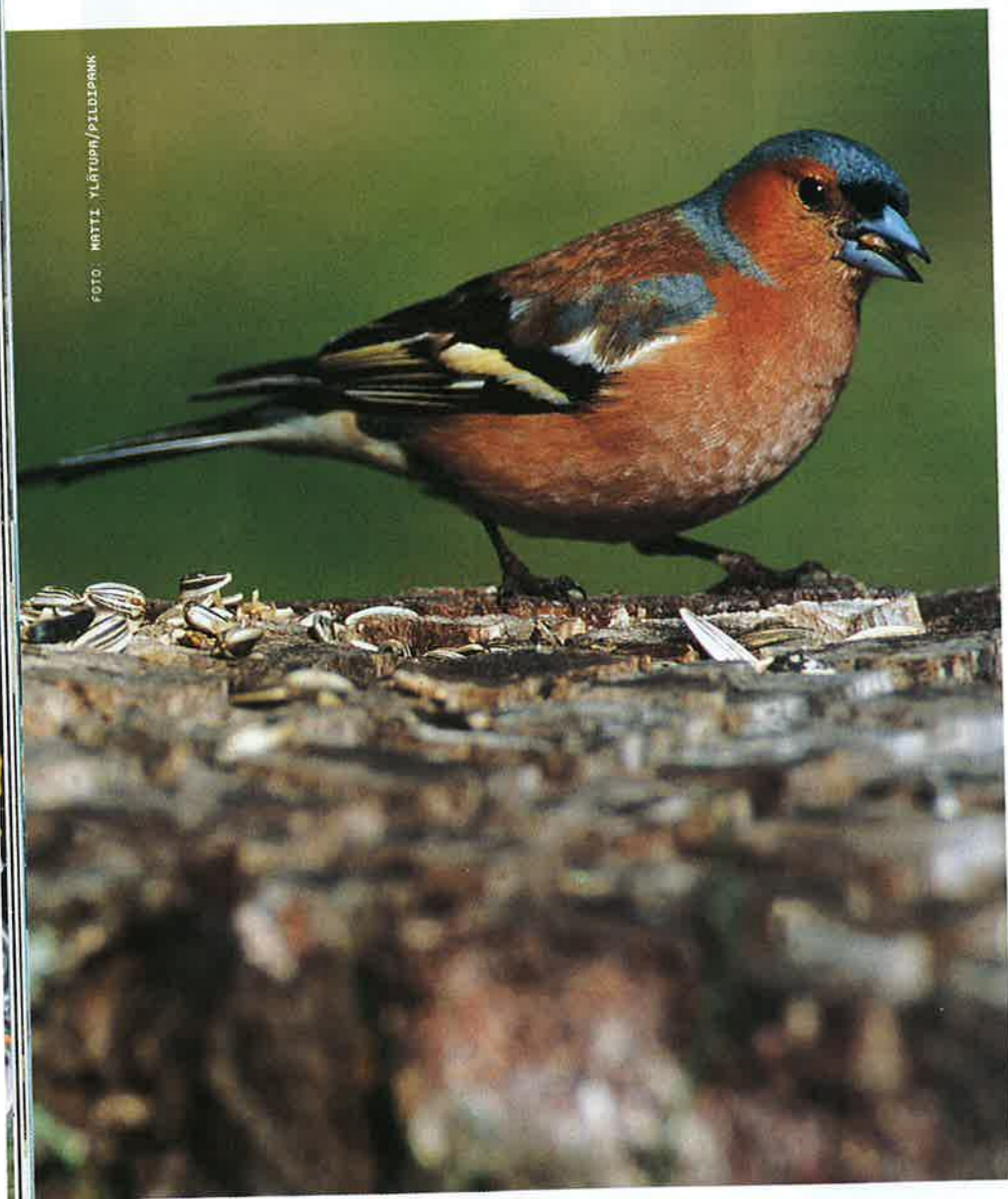

LAHTEDE MAA ON KA LINDUDE MAA

Tekst: Toomas Jüriado

Metsvint on meie arvukaim laululind.

Matkajale on mugav ja käepärane abimees kohatud suleliste ülestähendamiseks mõni aasta tagasi ilmunud voldik "Lahemaa linnud": selles on ära trükitud ka Lahemaa lindude süstemaatiline nimekiri – ja kohe lausa kolmes keeles (eesti, ladina ja inglise). Iga linnunime juures on lühend, mis näitab, kas tegemist on pesitseja, läbirändaja, eksikülalise või talvitujaga.

Voldiku koostaja, tookord veel aktiivse Virumaa linnuklubi innukas eestvedaja Marek Vahula kinnitab, et selleks ajaks oli meie esimeses rahvuspargis kindlaks tehtud ligi 170 pesitsevat linnuliiki. Kui liita neile juurde poolsada talvitujat ja läbirändajat, siis saame Lahemaa lindude üldarvuks 222 liiki, enam kui kolmandik Eestis üldse kohatud liikidest.

Kuna 70 protsenti rahvuspargist on kaetud metsaga, siis on ka metsalindude osakaal suur. Parimad linnulaulu nautimise paigad on teadagi parkmetsad ja mõisapargid – Palmse, Sagadi, Vihula, Kolga –, kus kevadel rökkab rästaste ja lehelindude koor. Palju on männikuid, ja muidugi siis ka männimetsade linde. Arvukalt kuuleb metskiuru, muidugi on agar laulma Eesti tavalisim laululind metsvint. Aga käbliku leidmiseks tuleb otsida rägastikku, ning ega mitmed kakud ja mõned rahnidki kultuurpuistust lugu pea. Nende suleliste kohutamiseks tuleks ette võtta retk Oandu reservaaži õpperajal.

Samas kirjutab Vahula, et mõnigi lind on inimkaaslejana sedavõrd peiduline, et inimene ei oska tema olemasolu lähiümbruses aimatagi: "Kes oskaks arvata, et näiteks Palmse pargis elavad kanakull, herilaseviu, kodukakk, öösorr..."

Muidugi on Lahemaal piisavalt ruumi ka avamaastiku lindudele. Lõõrivad lõokesed, täksivad kadaka- ja kivitäks, oma lihtsat vii-

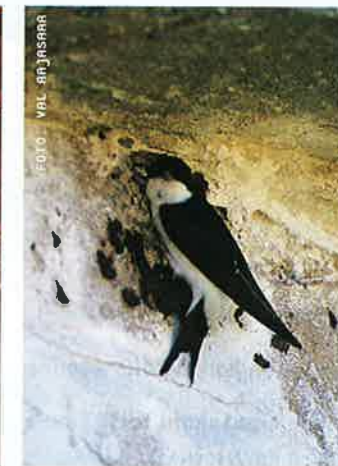
Kuldnohk kannab metalselt jäikivat tähnlist sulekuube.

Kaldapääsuke tunneb ära pruuni selja järgi.

Punaka kurgusega suitsupääsuke on Eesti rahvuslind.

Valge tagaseljaga räästapääsuke ehitab savist pesa.

si laulab pruunselg-pöösälind, kevaditi teevad põldude kohal oma käänulist, viuksuvaist häälest saadetud pulmalendu kiivitajad. Mõistagi ei puudu ka suuremas osas Eestis nii tavaline valge-toonekurg.

Palju on Lahemaal soid, mis mõnele liigile ainuvõimalikuks elupaigaks. Voldiku nimestikus on sellisedki haruldused, nagu punakurk-kaur, kaljukotkas, heletilder, rabakana ja sarvikpütt. Sügiseti on Lahemaa oluline sookurgede kogunemispaik. Aga juba mainitud metskiur ja metsvint laulavad ka rabadel. Ja veel elustab kevadist helipilti tikutaja ehk taevasiku möhitamine.

Piisavalt on elupaika ka neile liikidele, kes hoiavad siseveekogude lähedusse või veedavadki oma elu valdavalt vees. Varjulistel väikestel metsajõgedel käib toitumas haruldane must-toonekurg, kes lennul võib silma jääda ka teedel sõitjale. Tavalised on mitmed pardi- ja kurvitsaliigid, on pütte ja kajakaid.

Seevastu merelise eluviisiga pesitsuslinnustik Lahemaal eriti arvukas ei ole. Põhjuseks see, et Lahemaa meresaares on rannikule lähedal ja nii neljajalgsetele kui ka inimestele liiga lihtsasti kättesaadavad. Küll võib rändeaegadel Lahemaalt üle ja läbi käia terve võimas linnuvoog. Linnurohkeima meresopina tasub esile tõsta Eru lahte, tema loosaarekesi, roostikke ja rannaheinamaid. Kühmnokk-luiki võib siin vahel korraga kohata lausa kümnete viisi. Muidugi on ka sinikael-parte ja hõbekajakaid, värvierksusega rõõmustavad silma ristpardid.

Ja mine tea – ehk õnnestub linnutundjast rännumehel voldikusse juurde kirjutada veel ka 223., 224. ja kes-teab-mitmes-veel rida! lo

HEI, MATKAJA, KES SA KINNITAD, ET SA ÜHTEGI LINDU EI TUNNE! TEE ALGUST MÕNE KÕIGE LIHTSAMINI ERISTATAVA JA ÜLDLEVINUD LIIGIGA:

Metsvint on meie konkurentsituul arvukaim laululind. Suvel võid teda kohata mis tahes puistus, suures või väikeses. Inimest ta ei kardata ja võib sinust vaid paari sammu kaugusel rahulikult toitu otsida. Vindiisa on uhkesti kirjus kuues: sinihall pea, pruunikaspunased põsed ja alapool. Ja laulab ta tuntud *siit siit siit metsast ei tohi võtta mitte üks pirru tikk* viisi. Tema kaasa on hoopis kasinamas rohekas kuues: alt rohkem halli, pealt pruunipoolses. Aga mõlemal sugupoolel on tiival kaks iseloomulikku valget vööti ning tagumikupealne – ornitoloogid ütlevad pärani-puula – on neil rohekaskollane.

Kindlasti kohtad sa retkel pääsuke. Katsu siis märgata, kas nende sinimustal, valge alapoollega sulekuuel pole mitte valget tagumikulaiku. Seda liiki pääsukesed mätsivad räästa alla kerajaid kin-nisi savipesi ja kannavad räästapääsuke nime. Kui must-valgel pääsukesel valget tagaselga pole, see-est on aga pikk ja sügavalt harkis saba – lähedalt vaadates näed ehk ka punakat kurgu-alust –, siis on tegemist ikka kuhugi lauta või kuuri alla pesa meisterdava

suitsupääsukesega, meie rahvuslinnuga. Kusagil liivakarjääri või kõrge liivakalda lähedal võid silmata hoopis pruuni selja ja ikka heledama alapoollega kaldapääsuke. Ja üks eksimisohk on selles pääsukesevaatluses ka: "päris" pääsukestest enamasti hoopis kõrgemal ja neist hoopis kiiremini lendab veel üks väheke suurem lind, omajagu pikemate ja kitsamate tiivadega, ise üleni must. Lõhkine saba on temalgi, aga pääsuke ta pole – on hoopis piiritaja (vana ja väheke eksitava nimega piirpääsuke).

Õpi vahet tegema kahel mustakuueme-hel, keda kollaste nokkade tõttu alatihti segi aetakse. Kuldnokk on metalselt läikiv, emalinnul rohkem, isalinnul vähem tähniline sulekuub. Maapinnal ta kas sammub või jookseb, lendab aga kiirelt, jõuliselt ja sirgjooneliselt. Laul on tal üks õige pöörane segu igasugustest nagi-naist, sädinaist, viledest ja kõikvõimalikest tuttavatest helidest, mis aga tänu temperamentssele esitusele moodustab kokku ühe igavese põneva kevadaaria. Kui kuldnoka isa- ja emalind on üsna sarnased, siis muustrastamanna on hoopis tumepruun (ja üldse mitte kollase, vaid pruuni nokaga), isalind aga tuhmumust, igasuguse metalliläike ja tähnideta. Muustrasta saba on kuldnoka hännast tublisti pikem. Maas rästas enamasti hüppab, vahel teeb ka lühikesi jooksusurte ja ajab peatudes saba püsti, lendab nagu vastu tahtmist, madalalt ja lühidalt. Laul on kena minoorne flöödi-hääle vilistus, erutuse korral tuleb muustrasta nokast aga üsna ebumusikaalset valju kisa.

Nagu igal teisel aastaajal, on ka kevadine loodus putukaid täis. Ainult tärkavate lillede vahel putukate ja teiste pisielukate märkamiseks on vaja hästi teravat silma ning teadmisi nende elukommete kohta.

Kui esimene kevadel nähtud liblikas on päeva-paabusilm, tuleb kirju suvi.

KEVADINE MUTUKAEELU

Tekst ja fotod: **Urmas Tartes**

Huntämblikud võrku ei koo.

Enamik putukatest talvituvad munadena. Kevadel munadest koorunud vastsed on pisikesed, varjatud eluviisiga ja meie silma alla ei satu. Putukad, keda me kevadeti kohtame, veetsid talve valmikuna ja on koos esimeste rändlindudega meil kevadekuulutajate seas.

Esimesena nähtud liblika järgi on ikka suve ennustatud. Kes näeb esimesena kollast liblikat, sellel arvatakse tulevat ilus, soe ja päikeseline suvi. Kellele juhtub ette kirju liblikas, sellel tuleb elamusterohke, mitmekesine suvi. Valge liblikas ennustab rasket suve, must liblikas aga kurba suve. Mitmel pool maailmas sõltub suve tulemine ka nähtud liblika tegevusest – kiiresti lendav liblikas on parem

enne, kui kusagil paigal soojendav tiivuline.

Ennustuste aluseks on suured, päeval lendavad liblikad, kes kõik on talvitunud valmikuna. Kõige esimeste liblikatena ärkavad tavaliselt juba aprilli alguses talveunest koerliblikad ja päeva-paabusilmad. Nad talvituvad tavaliselt mõnes aknapraos, pööningul või kuuerialuses. Need kohad soojenevad päikese ja ka majasoojuse käes kiiresti ning suvekuulutaja lähebki esimese sooja tuuleililiga lendu. Nii koerliblikas kui ka päeva-paabusilm on mõlemad kirjud liblikad. Kuigi nende arvukus võib aastast aastasse suurel määral kõikuda, on mõlemad ühed meie tavalisimad liblikad. Seega lahtiste silmadega looduses käival inimesel tuleb alati kirev, mitmekesine ja huvitav suvi.

Koerliblikatele ja päeva-paabusilmadele järgnevad kiiresti rohupuhmastes ja langenud puulehtede vahel talvitunud liblikad – kärbtiivad, lapsuliblikad ja leinaliblikad. Kärbtiib on "kirju" liblikas. Leinaliblikast, nagu nimigi näitab, on rahvasuus saanud "must" liblikas. Kuigi leinaliblika tiivaservas laiutab ilus kollane vööt, loetakse tumedat tiibade põhitooni ennustuse jaoks siiski olulisemaks. Lapsuliblikatega on lugu tunduvalt keerulisem. Isased lapsuliblikad on ilusad tumekollased ning kuulutavad üheselt päikesepaistelise ja soojast suvest. Emaste lapsuliblikate tiivavärvus on tunduvalt kahvatum, valkjasroheka alatooniga. Seetõttu võib emane lapsuliblikas ereda päikese käes tiibu välgutades jätta mulje ka "valgest liblikast". Nii et soe su-

vi käib käsikäes raske suvega. Väga vale see kokkusattumus polegi. Liigne päikesepaiste on sama ebamugav kui liigselt vihmane suvi.

Rattaga liivastel metsateedel sõites näeme liival ringi jooksvaid mardikaid. Need on liivikad, kellest nõmmeliivikas on üks esimesi kevadputukaid. Teda võime kohata juba aprilli lõpus. Suured jooksiklased elavad valmikuna mitu aastat ja neid võime tegelikult kohata aastaringi. Liivikatega koos näeme tihti ka üksikult elavaid liivamesilasi, kes liiva sisse kaevavad urgudesse oma mune peidavad. Metsakuklased on maikuuks oma pesa sisemuse üles soojendanud ja tuhandetest isenditest koosnev superorganism – sipelgapesa elab oma tavalist elu.

Nõmmeliivikas armastab kevadeti liival ringi joosta.

Niidukedriku röövikud söövad mõnuga värsked kevadisi rohukõrsi.

Pärast rohupuhmas pikutamist tasub ennast hoolikalt üle vaadata, sest talvitunud puugid on verejanulised.

Kui mõnda rohupuhmast lähemalt uurida, siis võib leida lepatriinusid. Nemad talvituvad üheskoos kulu all ja ronivad puutüvedele endid soojendama. Kevadisi "rohukõrsikuid" krõpsutavad usinalt rohukedriku ja niidukedriku röövikud. Nemad veedavadki talve röövikuna, täidavad kõhu kevadiste värskete rohulibledega ning alles siis nukkuvad. Mulluse kulu taustal paistavad nad hästi silma. Kuivanud rohukõrte vahel sibavad ringi pruunikashalli karvaga väikesed huntämblikud. Siiski on kevadeti ämblikke vähe näha. Sügisel munast koorunud ja ületalve elanud kaheksajalgset loomakesed on kevadel tillukesed ning nende poolt kootavad võrgudki tillukesed. Näiteks ristämblik talvitub aga munades ja suure võrgu kudumisega hak-

kavad nad tegelema alles suve teisel poolel.

Kui esimestest soojadest päevadest on möödunud mõned nädalad, poevad talvitunud nukkudest välja järgmised putukad, kellest silmatorkavamad on nõgeseliblikas ja pääsusaba. Soojema kevade korral võime nendega kohtuda juba maikuu alguses. Liblikalennu ja üldse putukarohkuse tippaeg saabub meile juulikuus.

Pärast rohupuhmas pikutamist või võsas jalutamist tasub ennast hoolikalt üle vaadata – kevadeks on kõdukihis talvitunud puugid pikalt nälgunud puugid ja otsivad nüüd ohvrit, kellest ennast verd täis imeda. Peagi hakkab lõkkesule ümber istumist ilmestama mahe sääsemuusika. **lo**

MIS VÄRVI ON ENERGIA?

Põlevkivi nimetati nõukogude aja tippaastatel pruuniks kullaks. Metsa ehk siis õigemini selle põletatavat puitu roheli-seks kullaks. Vett ehk siis vee-energiat andvat jõudu siniseks kullaks. Ei mäleta, mis värvi kullaks nimetati neid väheseid tuulegeneraatoreid, mis siin-seal kaevust vett pumpasid või lampraadiovastuvõtjate roheli-sed silmad särama panid. Üks selline vurises näiteks Abruha kõrval Vahase saarekesel.

Siiruvirulise kulla tõus ja langus. Siis lasti sinise kulla allikad, teenekaid vesiveskeid ringi ajanud veskitammid alla. Isegi Leevaku elektrijaam, see Eesti nõukogude võim plus elektrifitseerimine, lõpetas oma tegevuse. Kogu võim sai mitte nõukogudele, vaid Narva elektrijaamadele.

On seal siamaani. Siiski on selle võimu lagunemist näha. Väikestele jõujaamadele juba napib hakkepuitu. Üksik Tahkuna tuulegeneraator saab endale lähiaastatel lisa kas siis Pärnumaal või Pakri poolsaarel. Pääsküla prügimäel toodetakse elektrit biogaasist. Siin-seal on käima pandud vee-energia ka Leevaku on oma tööd taastanud.

Möödunud aastal toodeti Eestis 14 gigavatt-tundi elektrit energiat alternatiivsel moel.

Sellest siiski üle poole andsid Kiviõli keemiatööstuse põlevkivi jääkgaasid. Kuid aastas vajab Eesti 7000 gigavatt-tundi ehk siis 500 korda enam elektrit.

Eesti Energia projekt "Roheline Energia" käivitus aasta eest koostöös Eestimaa Looduse Fondiga ning selle eesmärgiks on ergutada elektritootmist alternatiivsetest energiaallikatest.

Roheline Energia. Eesti Energia on kohustus osta kõik oma võrgupiirkonnas toodetav alternatiivenergia hinnaga, mis moodustab 90 protsenti elektrit kodutarbija põhitariifist. Edasi müüakse seda võrdsetel alustel põlevkivielektriga.

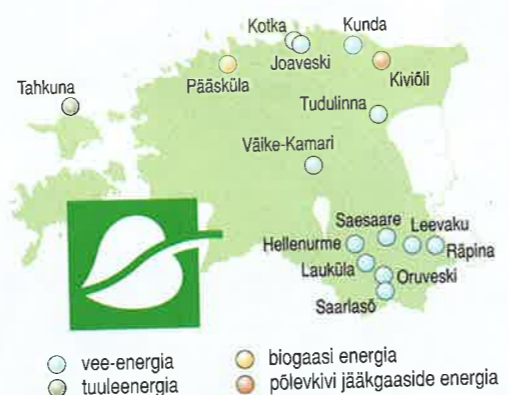
Energiaseaduse kohaselt kannab alternatiivenergia ostukulud ettevõtja, kelle käes on põhivõrgud, mille kaudu elektrit tarbijani jõuab.

Eesti Energia tahab koos teiste ettevõtjatega olla turul alternatiivenergia nišis ja soovib ka näidata, et ei hooli ainult põlevkivienegiast.

Lisaks toetatakse rohelist energiat müügiga Eesti looduse kaitsmist ja uurimist – 10 senti igast müüdü kilovatt-tunnist kantakse ELF-i arvele.

Et rohelist energiat kogus on piiratud, ostavad seda ideaalis ainult kõige keskkonnateadli-

Alternatiivenergia tootmine Eestis

Erinevate energialiikide osakaal

kumad ja jätkusuutlikumad tarbijad.

Et eristada kliente, müüakse nelja erinevat laadi osustertiifikaate. Suurtele, keskmistele ja väikestele äriühingutele. Ning lisaks veel erakliendi sertiifikaat. Need erinevad tarbimise koguselt.

Tavaelektrist kõrgema hinna leevendavad mitmesugused lisaväärtused. Näiteks võivad äriühingud rohelist energiat kaubamärki kasutada oma toodetel ja reklaamikampaanias, erakliendid saavad meeneid, oma nime avaldamise internetis. Ning muidugi ja eelkõige rõhutab Rohelise Energia projektiga liitumine kliendi sotsiaalset vastutust ning toonitab tema kui arvamusiidri rolli.

Roheline tulevik. Eestis on küll enam kui 7000 jõge ja oja. Kuid neilt võiks saada maksimaalselt 200 gigavatt-tundi elektrit - kolm protsenti rohkem, kuid siiski mitte üle kümnendiku vajaminevast. Ometi oleks needki kogused nõnda suured, et võimaldaksid aastas kokku hoida kuni miljon tonni põlevkivi. Ning hulgaliselt väärtuslikku maad, kuhu pruunist kullaks üle jäänud hall poolkoks ja tuhk ära panna.

Vt lisa
www.roheline.energia.ee

Sagadi mõis.

RATTARETKE PAIGAD

KADRINA on alevik, kus elab umbes 2600 inimest. 15. sajandist pärineva kiriku koguduse kaitsepühaku Katharina nimest on ajapikku kujunenud ka kohanimi Kadrina. Kadrinaga seotud kirikumehed Heinrich Stahl, Reiner Brocman, Joachim Gottlieb Schwabe ja Arnold Friedrich Johann Knüpfper on teinud tublisti tööd Eesti kirjakeele loomisel.

Tähtis sündmus Kadrina aleviku jaoks oli Tallinna-Peterburi raudtee valmimine 1870. aastal. Siis ehitati ka puust jaamahoone.

Kadrina kool on Eesti suurim maakool, kus õpib ligikaudu 1000 noort inimest. Kadrina kooli juurde pandi 1994. aastal püsti ausammas meie emakeelele, mis on teadaolevalt ainus selline maailmas.

VIITNA küla oli tähtis juba keskajal, kuna tekkis Tallinnasse, Narva, Palmse ja Kadrinasse viivate teede ristumiskohas. Veel sajandi eest oli praeguse Lahemaa Rahvusparki piires Narva maantee ääres 14 kõrtsi, Viitna üks vanemaid. Ent see põles maha 1980. aastate lõpus. 1993 valmis uus hoone, mis on sarnane vanale.

Arvatakse, et Viitna on saanud nime varasel keskajal järvede vahel olnud Püha Vituse kabeli järgi. Teise jutu kohaselt saanud Põhjasõjas sõjaväsimust puhanud Peeter Suur luu-

raja puu otsa vaatama, ega rootslasi kusagil näha ole. Mees hüüdnud ülevalt Peetrile viidno. Sellest jäigi kohale ning ka kõrtsile nimi, mis mugandus eestipäraseks Viitnaks.

Kadrinast tuleva tee äärde jääb kaks järve – vasakule Suurjärvi ja hiljem paremale Linajärvi, mis on tekkinud mandri jää taganemise järel umbes 11 000 aastat tagasi. Suurjärve ääres on mõnus supluskoht. Lahemaa Rahvusparki piiride muutmise järel loodi 1997. aastal siinsete järvede ja vallseljakute kaitseks Viitna maastikukaitseala.

PALMSE MÕIS on rajatud kahe loodusvaldkonna piirile. Ühe külje kujundab piki Põhja-Eesti rannikut kulgev madalik, teise mandri lavamaa. Palmse oli esimene täielikult taastatud mõisakompleks Eestis (1972–1985). Mõis tekkis põlise küla kohale, mille Taani kuningas kinkis tsistertslaste ordule. Tsistertslaste usuliikumine nõudis kloostriasukatelt kehalist tööd ning seepärast tegeldi põlluharimise ja käsitööga. Alates 1677. aastast kuni võõrandamiseni 1923. aastal kuulus Palmse Pahlenite suguvõsala. Mõisa peahoone on ehitatud aastatel 1782–1785.

Palmse looduslikus pargis oli omal ajal 36 km pargiteid, neist on praeguseks alles vaid 8 km. Mõisaparkide seas on see

RATTARETKE KAVA

Reedel 10.05.2002

09:00-12:00	Kadrina Lauluväljak	Registreerimine ja info;
12:00-12:15	Kadrina Lauluväljak	Tervitused ja start;
14:00-15:00	Palmse mõis	Kohalugu, Estonia Seltsi Segakoori kontsert mõis avatud
15:00-15:30	Ilumäe kabel	Tallinna Tehnikaülikooli kammerkoori kontsert
17:00-17:30	Esku kabel	Kadri Hunt ja Hүүd & Hүүл kontsert
17:30-19:00	Sagadi mõis	Sagadi metsamuuseum avatud
18:00-	Vihula, Kingu talu	Laagri ülesehitamine, õhtusöök
20:00-22:00	Vihula, Kingu talu	Metsa väärtus (RMK), viktoriin
22:00-01:00	Vihula, Kingu talu	Rohelised seminarid: Metsasertifitseerimine (K.Tõnisson), Säätlik transport (M.Jüssi) Simman, mängib Pasadena Öörahu

Laupäeval 11.05.2002

07:00-09:00	Vihula	Äratus, hommikusöök, teeasumine
10:00-10:30	Altja kiigemägi	Kohalugu: Lahemaa RP (T.Koitjärvi)
12:00-13:00	Käsmu meremuuseum	Kohalugu (A.Vaik), Eesti Piirivalve Orkestri kontsert, puhvetid
13:00-13:30	Käsmu kabel	Tallinna Gospelkoori kontsert, ühislaul
19:00-	Tsitre laagriplats	Ü. Vinteri Põhjamaa, lilled Vinteri hauale
20:30-22:30	Tsitre laagriplats	Laagri ülesehitamine, õhtusöök
22:00-22.30	Tsitre laagriplats	Rohelise Energia võistlusmäng, Rohelised seminarid: Metsanduse arengukava (R.Ahas), GMO-d (A.Kortel, P.Mardiste), Naftatransiit (V.Lahtvee)
22:30-01.00	Tsitre laagriplats	Lõkke süütamine, regilaul
01:00-		Veljo Tormise ja Kuusalu noortekooriga
		Simman, mängib Justament
		Öörahu

Pühapäeval 12.05.2002

07:00-09:00	Tsitre	Äratus, hommikusöök, teeasumine
12:00-13:00	Joaveski	Roheline Energia, Joaveski HEJ avatud, puhvetid
15:30	Kadrina	Retke lõpp

Rohelise Energia märgiga tooted on looduse sõbra teadlik valik.

Küsi lisainfot Eesti Energia klienditelefoni 1545 või vaata www.roheline.energia.ee

Altja kalurikülas ootavad uudistajaid mererannal taastatud võrgukuurid ja mereäärseid kivid.

Mitmeastangust koosnevast Joaveski joastikust voolab alla Loobu jõgi. Siin töötab üks Eesti vähestest hüdroelektrijaamadest.

Tammispea hiidrahn on kõrgemaid kivihiiglasid Eestis – selle kõrgus on 7,8 m, ümbermõõt 28 m.

ROHELISTE RATTARETK

KUIDAS ELAD, LAHEMAA?

LAHEMAA RAHVUSPARK moodustati 1971. aastal, mil see oli esimene oma- taoline kogu N Liidus. Valdava osa rahvusparkist katavad loodusmaastikud, mille ilmet inimese oluliselt muuta ei tohi. Ülejäänud kultuurmaastikel on tähtis poollooduslike koosluste, aga ka kultuuriliste väärtuste säilitamine. Palmsest alates kulgeb rattaretk Lahemaa rahvusparkis. Ja nii kolmanda päeva keskpaigani, kui ületatakse taas Tallinna-Narva maanteed.

- A retke algus ja lõpp
 - 1 2 laagripalgad
 - rattamatka rada
 - + + kihelkonnakirik, muu kirik
 - + + õigeusu kirik, kaimistu
 - asfaltkattega teed
 - kruuskattega teed
 - pinnasetee, rada
 - maakonna piir
 - kaitseala piir
- 1:130 000
- 0 1 2 3 4 5 km

KORRALDAJAD: **loodus EQL**

TOETAJAD: **MATKASPORT** **TRIO** **LOODUSJURET** **Nädal** **TERVIS** **KÜSI USA: EKSPRESS HOTLINE 1182**

Linnaleht **Maaaleht** **ROHELINE** **ENERGIA**

Loe, mida vaatad

erandlik – siin on valdavad kodumaised puud ja põõsad, mille hulgas kasvab kuni 35-meetrise mände. Pargi serva jääb 13 suurt rändrahu ja hulk väiksemaid kive – Kloostrikive. Pargi tagumises nurgas asub kõrgel Oruveski paisjärve kohal Bresti paviljon, kust avaneb imeilus vaade.

NÄLJAKANGRUD on kaks korrapäraselt laotud kihuhunnikut, mis asuvad Palmse mõisast mõnisada meetrit Võsu poole sõites vasakut kätt põllul. Need olevat pärimuse järgi kokku kuhjatud suure näljahäda aastatel 1695-1697, mil parun andnud nälja leevendamiseks talumeestele vilja. Tänuks või vastutasuks tehtud siis põllud kividest puhtaks. Asjatundjad kinnitavad aga, et kangrud on kokku kuhjatud pikema aja, võib-olla aastasadade jooksul.

ILUMÄE kabel sai valmis 1843. aastal. Enne oli sellel kohal pisike puukabel. Kabeli teeb eriliseks 14 klaasmaalingut akendel. Neil 1729. aastal tehtud maalidel on kujutatud ka kohalike talupoegade vappe. Kalmistul leidub palju kohalike meistrite valmistatud sepi- ja eesriideid. Eraldi matmiskohas puhkab Palmse Pahlenite suguvõsa. Aga ka Palmse mõisa aednik Madis Weidemann, Jaanioja mõlder Jacob Muick ja rahvuspargi loomise initsiaator Edgar Tõnurist.

ESKU KALMISTU asub keset metsi ja selle vaikus ning üksindus on muljetavaldav. Surnuaia ja kabeli rajas Sagadi parun Eduard von Fock. Tema lubas sinna matta ainult Sagadi mõisa alla kuulunud talupoegi. Ristid pidid olema ühesuurused, puust ja valgeks värvitud. Ühel aastal surnud tuli matta ühte ritta, perekonna hauaplatsid olid keelatud.

SAGADI MÕISA mainitakse esmakordselt 1469. aastal Helme Risebiteri testamendis. Pikka aega kuulus see von Fockide suguvõsala ja mõis nimetati Fockenhoffiks. Mõisa

peahoone on ehitatud 1749. aastal, hiljem on seda suuremaks ja klassitsistlikumaks teatud. Mõisa karjakastell on restoran, hotell ja metsamuuseum.

VIHULA MÕIS asub klindi veerul maalilise Mustoja kallastel. Erinevalt Palmsest ja Sagadist on kompleks vabaplaneeringuga. Enamus hooneid pärineb 19. sajandist.

VERGI on suurim siinkandi rannaküla. Pärast sõda oli Vergil kolhoosikeskus, sadam ja kalatööstus. Nüüd võtab Vergi sadam suviti vastu purjetajaid Eestist, Soomest ja kaugemaltki. Sestap on väikekylas kaks kõrtsi.

VÕSU on ikka olnud üks populaarseid suvituskohti Põhja-Eestis. Selles on "süüdi" ilus liivarand, kus vesi läheb ühtlaselt sügavamaks ja soojeneb suve hakul üsna kiiresti. Juba enne Esimest maailmasõda küündis Võsul suvitajate arv paari tuhandeni. Sajandivahetusel oli rand täis merre viivaid sillakesi, mille lõpus paiknesid supelmajakesed. Praegu elab Võsul aasta ringi umbes 600 inimest, suvel võib aga rahvast kokku lugeda üle kümne tuhande.

KÄSMU oli enne viimast sõda tuntud kaptenite külanäe. Siin tegutses merekool ja Käsmu laevastik võistles oma suuruse poolest Tallinna omaga. Pea igas peres oli mõni kapten või tüürimees. Käsmu laht on sügav ja sinna said sisse sõita küllalt suured purjelaevad. Selles kõlbas laevadel ka talvituda.

Sõjaga kaotas pooltuhanda pealine küla kolmveerandi oma elanikest.

Käsmu ümbrus on üks Eesti kividerikkamaid alasid. Mõõda rattaretke rada Käsmust välja sõites jääb vasakut kätt kivi- külv, kus sadade suuremate mürakate vahele on pudenenud tuhandeid pisemaid, ülendi roheliseks sammeldunud kivimügarikke. Paljudele Käsmu ümbruse kividele, nagu Metsaja Meremunk, Roosikivi, Prior, andis moodunud sajandil nime Tartu Ülikooli botaanikaia direktor Edmund Russow.

VIHASOO küla asub merekaldal, kuid see ei ole traditsiooniline rannaküla. Et rand on soine ja madal, tuli meresõidu ja kalapüügi asemel tegelda pigem põllupidamisega, karjakasvatuse ja käsitööga.

JAANI-TOOMA SUURKIVI. Ilus kivi on suuruselt 14. rändrahn Eestis. Kõrgus 7,6 m, ümbermõõt 35 m. Oma lõhega ning soodsa ümbrusega asukohaga on see fotogeenisemaid rändrahnede Eestis.

LOKSA tööstusalev, kunagi õdus ja sulnis, paisus nõukogude ajal suureks siin tegutsenud laevaremonditehase ning ka Hara lahe äärsede meresõjaväe asupaikade tõttu.

HARA. Umbes kilomeetrine kõrvalepõige rattaretke rajalt viib Eesti ühe süngema militaarväljastusemärgi – Hara allveelaevasadama – juurde. Mahajäetud hiiglehitised mõjuvad üsna hoiatavalt.

MUUKSI asustus on põline. I aastatuhande lõpul ja II aastatuhande alguses asus siin linnus. Klindilt, mis kõrgub 47 meetrit mere kohal, avaneb võrratu vaade. Rahvajutu järgi

lasknud Kolga krahv ehitada sinna tuletorni, et petliku valgusega laevu madalikule meelitada ja siis paljaks röövida. Lähedusse jääb Turjekeldri juga – kõige väiksema veehulgaga Lahemaa jugadest, kuid oma 4 meetriga sugugi mitte kõige madalam.

KOLGA mõis ei ole küll restaureeritud lõpuni, ometi on selle klassitsistlik 1820. aastatest pärit peahoone suurejoonelisim Lahemaal. Mõjus on ka veidi räämas park. Mõis kuulus kaks ja pool sajandit tsistertslastele. 1581. läänistati see Rootsia väepealikule Pontus De la Gardiele, kelle suguvõsala kuulus 77 aastat. Pärast Põhjasõda sai mõisa omanikuks Karl Magnus Stenbock, kelle järeltulijad elasid Kolgal 1939. aastani. Stenbockidele kuulusid ka Kõnnu, Kiiu ja Loo mõisad, nende valduste suurus oli hiilgeaegadel 37 650 ha. 1993. aastal tagastati mõis Stenbockidele, kes on vanasse talli rajanud väikese hotelli ja härrastemaja ühte tiiba restorani.

VIRU RABAST viib läbi kolme ja poole kilomeetri pikkune õpperada, mis suuremas osas kulgeb mõõda laudteed. Keset raba ehitatud vaatetornist saab hea ülevaate laugastega kauristatud maastikust.

NÕMMEVESKI kandis, kus Valgejõgi murrab klindinõlvat alla, on ilus kanjon, 1,2 meetri kõrgune maaliline juga ja hulgaliselt karestikke. Veejõu kasutamiseks ehitati siia 1920. aastatel hüdroelektrijaam.

VOHNJAST veidi lõunas asuvate Kallukse mägede suurim absoluutne kõrgus on 113 m. Kün- gaste laed ja järsemad nõlvad on kaetud metsaga. Huvitav maastik on võetud kaitse alla.

LODIKIVI ehk Linda-Neitsi kivi paikneb Kallukse lõunapoolses osas. Kalevi naine toonud lõuna poolt tulles kivi põlles kaasa, põllepaelad aga katkenud enne mäge ja kivi kukkunud maha. lo

EESTI KOORIÜHING SÄILITAB PAARISAJA-AASTAST AJALUGU

Eesti laulu- ja pillikoorid hakkasid kujunema 19. sajandi alul, nõnda et esimene laulupidu saadi korraldada 1869. aastal. Siiski loodi kogu Eesti lauljaid ühendav liit – Eesti Lauljate Liit – alles 1921. aastal. 1940. aastal, mil liidul oli umbes 25 000 liiget, selle tegevus lõpetati.

Et laulupidude traditsioon õnnestus säilitada ka pärast sõda, andis see kooridelegi indu juurde. Gustav Ernesaksa ja Arvo Rataspea sihikindlus viis Eesti Kooriühingu moodustamisele 1982. aastal. Selle esimene esimees oli Ernesaks. Praegu juhivad kooriühingut Aarne Saluveer. Ühing hõlmab umbes 32 000 lauljat, dirigenti ja puhkpillimängijat.

Rattaretke koorid

Eestis tegutseb umbes 900 laulukoori ja 200 puhkpilliorkestrit. Neist esineb rattaretkeliste-

le viis laulukoori ja üks pasuna-

Estonia Seltsi Segakoor loodi kahe kammerkoori liitmisel teel 1993. aasta sügisel, eelkäijaks 1912. aastal sündinud Estonia Muusikaosakonna segakoor. Selles laulab Heli Jürgensoni ja Jorma Sarve käe all üle 65 laulja. Koor on märkimisväärse eduga osalenud mitmel rahvusvahelistel koorikonkurssidel Itaalias, Tšehhis jm. Koori repertuaaris on nii vaimulikke kui ka ilmalikke muusikat, sealhulgas täiesti uut eesti kooriloomingut.

Tallinna Tehnikaülikooli Kammerkoor asutati 1966. aastal TPI meeskoori ja naiskoori parimate lauljate poolt. Esimene dirigent oli Ants Üleoja. Koor on saanud esikoha Tampere koorifestivalil 1988, hõbediplomi Riva del Gardas 1997, kuld- ja hõbediplomi Bu-

dapestis 1998. Koori dirigent on Peeter Perens.

Ansambel Hüüd & Hääl alustas 1998. aasta mais. Kuigi ansambli liikmed on igapäevatoos tegevad üsnagi erinevates muusikavaldkondades, nagu vanamuusika, jazz, pop, klassika, ühendab vaimulik rahvalaul neid sedavõrd, et tunda koos musitseerimisest rõõmu. Ansambli hing Kadri Hunt on tegelema laulmisega juba kolmeaastasest peale, kirjutanud laule ja lastemuusikat.

Eesti Piirivalve Orkester loodi 1992. aastal ja oli esimene kutseline sõjaväeorkester taasiseseisvunud Eestis. Orkester on esinenud Eesti Vabariigi pidupäevadel, selle igapäevane tegevus on seotud piirivalve pidulike sündmuste ning argielu ettevõtmistega. Orkester on esinenud Rootsis, Lätis, Venemaal, Taanis, Kanadas, Leedus

ja Itaalias. Algusest peale on seda juhitanud dirigent kapten Arvi Miido, kes on ka Piirivalvurite marsi autor. Teiseks dirigendiks on nooremveebel Margus Kasemaa.

Tallinna Gospelkoor loodi mõeldud aastal, koorijuhid on Riina Tikenberg ja Piret Rips ning selles laulab 54 lauljat. Esitatakse afroameerika muusikat – spirituuaale ja saateansambliga gospelmuusikat. Bändis mängivad trummid, basskitarr ja klahvpill ning suuremate esinemiste puhul ka saksofon, soolokitarr ja trompet.

Kuusalu Noortekoor asutati Kuusalu Keskkooli juurde 1982. aastal. Olles osalenud kõigil laulupidudel ning koolikoorige konkurs-festivalidel, omab koor vabariigi parima koolikoorige tiitlit. Koori dirigent on Taavi Esko. lo

PÕHJAMAA MEHE PÕHJALIK MUUSIKA

Kes on Estonia teatris näinud Pipi Pikskuka, see mäletab seda küllap tänaseni. Isegi siis, kui vaatas seda Eesti üht suurimat menumuusikali täiskasvanuna, lapsepõnnid ühes. Või just siis.

Pipi on muidugi tore ja igikestev, kuid eestlase jaoks tegi ta veel lähedasemaks kahe Ülo muusika. Vinter ja Raudmäe kirjutasid oma muusikali sisse mitte ainult pipilikult lihtsameelse iroonilise suhtumise täiskasvanute maailma, vaid ka armastuse oma kodumaa vastu. Mida kahtlemata jagab ka Pipi, kogu oma internatsionaalsusest hoolimata.

Noil aegadel polnud just lihtne laulda, kui ilus ja armas on Eesti. Vinteri "Laul Põhjamaast", Pipi-muusikali suurim hitt, sai midagi peaaegu et Ernesaksa "Mu isamaa" taoliseks.

Pole just tavaline, et kerglasevõitu arvatud muusikaližanrist tõuseb laul, mida kümned tuhanded inimesed laulupidudel kaasa laulavad.

Vinteril see õnnestus. Võib-olla teenimatult varjutab 25 aastat kokku 402 korda Estonia laval ning seejärel lugematul arvul kontserditel lauldud laul Vinteri muu looming. Tema muusika kultusfilmile "Mehed ei nuta" ja teistele linatükidele, tema teised muusikalid "Suvitajad", "Neli musketäri", "Kevade".

Kuid see laul näitab, et Ülo Vinter oli põhjalik Põhjamaa mees, kes püüdis alati teha asju süvitsi ja südamega. Tiit Kändler

Täisvarustuses Tšehhi matkarattad

Jalgrataste ja varuosade müük
Hooldus ja garantiiremont
Jalgrattamatkad Lõuna-Eestis

2002. a. mudelid Internetis: www.velo.ee

VELO POOD
Tartu mnt 30
10115 Tallinn
VELO MATKAD

Tel. 60 10 166
Faks 60 10 167
velo@velo.ee

Kevad algab linnulaulu ja lillerõõmuga. Kasukasse surutud kahutanud ja lumise pimedaja järel on suur tahtmine ümbritseva elu lähedal olla. Suurem kui suvel – siis ollakse juba jõutud harjuda õieilu ja mättarohelusega. Nii on kevadlilled enam armsad kui suvised, nendega ollakse vahest enam sina peal kui suvistega. Sinililled, ülased, varsakabjad, pisikesed kannikesed...

Lahemaa kividel kasvab sageli omapärane sõnajalg – kivi-imar.

LILLI JA LIBLESID KEVADISELT LAHEMAALT

Kannikesed? Kas nendega on ikka nii lihtne? Sõber ütles, et tema teab, kust leida kõige õigemaid – eriti ilusaid kannikesi, teine väitis, et teab hästi lõhnavate kannikeste kasvu-kohti. Ebamäärasust kannikesekõnelustes põhjustab asjaolu, et Eestis kasvab looduslikult tervelt 16 liiki kannikesi. Peale selle on mõnel neist mitu alamliiki, ja on veel ka selliseid, kes vahel aedadest metsaserva põgenevad. Lahemaal kohab siiski vaid kaheksat liiki kannikesi. Vahest esimesena, juba mai alguses alustab siinkandi kuivadel nõmmedel ja loodudel õitsemist väheldaste tumesiniste õitega nõmmkannike. Mõned päevad hiljem lisandub samades elupaikades koerkannike. Koerkannike õied on na-

tuke kahvatumad ja tal pole ka juurmist lehekodarikku, nagu on nõmmkannikesel. Veel nädala jagu, ja lehtmetsades-võsades hakkab õitsema nõmmkannike suurem vend võsakannike.

Samaaegselt nõmmkannikesega puhkevad ka imekannike imelised õied salumetsades. Miks imelised? Aga sellepärast, et need kenad kahvatulinised õied on taimel ainult "ilu" pärast – neist ei kasva peaaegu mitte kunagi vilju-seemneid. Peale nende juurmiste lehtede kaenlast kasvavate õite on sel taimel ka viljuvaid õisi – suve poole varrelehtede kaenlas. Viimaseid aga vilumatult silm ei näegi – need on rohelist ega avane kunagi, seal toimub isetolmlemine.

Soometsades ja -niitudel kasvab aga ainult juurmiste lehtede õitega soo- ja turvaskannike. Mere äärde jõudes, aga ka liivastel niitudel, õitseb aaskannike oma sageli kolmevärviliste õitega. Õied on tal vahel peaaegu ainult lillad või kollased, sageli on rohkelt ka kollamandri värvi – valget. Teistest kannikestest erineb ta ka kitsaste lehtede poolest. Aaskannikest on ka (kää)orvikuks kutsutud, see nimekuju on samast tüvest kannikeste soomekeelse nimetusega *orvokki*. Põlluservades võib aga leida aaskannike väiksemate õitega lähisugulast – põldkannikest. Ja lõpuks – ka võõrasema ehk aedkannike on neile mõlemale väga lähedane liik.

Kui mitut liiki kannikesi kasvab

aga koos, võib küllaltki sageli leida ka nendevahelisi värvi. Selliste taimede määramine, õigemini vanemate tuvastamine, on juba raskem töö.

Aga kannikese lõhn? Ühelgi ülalmainitud liigil pole see kuigi tugev. Lõhna järgi on oma nime saanud lõhnav kannike. Tema päris kodu pole Eestis, küll aga tunneb ta end siin hästi. Seetõttu püsib ta kindlalt ja levib vanades parkides ja surnuaedades, rändab vahel aia taha ja küla serva metsa allagi. Tema tunneb ära veel ka selle järgi, et nii tumelillad õied kui ka lehed tõusevad kõik maapinnalt.

Siiski on ka natuke vähem tuntud ilusaid kevadlilli. Mitmed neist kasvavad rohkelt just Lahemaal. Üks esimesi õidepuhkejaid kevadel on harilik lõokannus – teda on siinkandi rohusemates metsades ja puisniitudel. Lõokannust võib pidada vahest kõige kevadtaimelikumaks lilleks Eestis – juba mai lõpus hakkavad tal seemned valmima ja lehed kuivama ning uut kevadet jääb maa sisse ootama sõrmeotsasuurune mürgisevõitu mugul. Ainult selle taimega on seotud üks haruldane liblikas – mustlaik-apollo. Vaid lõokannuse lehed on selle liblika röövikute toiduks. Seetõttu silmad lahti lõokannuse kasvukohtades – äkki õnnestub kohata seda Viru rannikul levinud liblikat.

Lõokannusega sarnastes kasvukohtades kasvavad sageli koos ka kuldtaimed. Mai alguses õitseb tõmpide kroonlehtedega kollane kuldtaim, veidi hiljem ja pikemalt teritunudtipuliste kroonlehtedega väike kuldtaim.

Külaservades kasvab niiskemates kohtades sageli koos eelmistega suurte kuldsete tähtjate õitega kanakoole. See tulika perekonda kuuluva taime nimi vihjab ta mürgisusele – "kooletab, st tapab kanu". Siiski, enne õitsemist peetakse nii tema noori lehti kui ka mugulaid söödavaks, mürgid segavad noorte kudede kiiret arenemist ja hakkavad kogunema alles täiskasvanud taime osades.

Seda kevadlille on ilmselt Eestis sajandite eest ohtralt leitanud inimene – suur osa tema teadaolevatest kasvukohtadest on vanades küladest.

Kuivale liivasele niidule või metsaserva minnes võib kohata mitmeid väikseid kevadtaimi. Siin võib näha imepisikeste õitega meelespeasid – liiv- ja kink-lõosilma. Üks esimesi õitsejaid on aga varakevadik. Kuivale kevadel on ta juba mai keskpaigaks õitsemise lõpetanud ja paremates paikades kannab niitjatest varstest muru vaid ovaalseid valmivaid kōdrakesi. Seemned jäävad sügist ootama – varem on sellises kuivas elupaigas pisikesele taimel eluolud idaneda. Alles rōskete sügisudude aegu ilmub maapinnale tema pisikeste lehtede kodarik, mille keskel kevadpäikesel soojust meelitab välja lehitud õisikuraod tillukeste neljatiste õitega. Põhjarannikul, harvem mujal, võib valgete varakevadiku õite vahel kohata üsna sageli ka väikseid kollaseid metskevadiku õisi. Viimasel on lisaks juurmistele lehtedele ka mõned varrelehed. Need kevadikud koos mitmete teiste sama elupaiga liikidega elavad samasugust lühiajajate elu kui paljud kõrbe-taimed.

Veel kolmas ristõieline on tavaline kevadistel kuivadel niitudel-sõotidel – müürlook. Temalgi on tillukesed neljatisted õied, kuid kasvult on ta kõrgem ja viljad on pikad peened kōdrad. See märkamatu taim on vaat et kõige tähtsam maailmas – temal oli au saada esimeseks loetud geenidega taimeks, see juhtus enne veel, kui inimesega nii kaugele jõuti. Üldse on ta üks lemmikuid geneetikute ja füsioloogide uurimistöodes.

Kuivadel nõmmedel võib näha veel väikseid kollaseid pintsleid – see on nõmmtarn. Loopealsetel on temaga väga sarnane, aga helepruunide pähikutega kevadarn. Soodel ja kraavides võib õitsele seadmas näha veel palju teisi, enamasti suuremaid tarnasid. Üks uhkem nende

seas on mätastarn. See Poku-dena kuulsaks saanud taim on kevadel lühikeste püstiste roheliste kõrtega, mis on kroonitud mustadest pähikutest peadega, õitsemise aegu aga lisaks kollaste tolmukatega.

Ka kevadine raba õitseb. Tupp-villpea on oma õitsemise juba lõpetanud, tema põtradest söömata jäänud varased värsked heinakõrred on mai keskel juba maitsetuks puitumas ja hakkavad villatutti seemnete ümber kasvatama. Õitseb aga küüvits – kääbuspõdsake nii älvestel kui rabapeenardel oma õrnroosade kupjate kellukatega. Taimed, keda enamasti rabadest otsitakse – putukatepüüdjad huulheinad on aga veel sambla vahel puhkamapeidus, neid ilmselt veel ei näe.

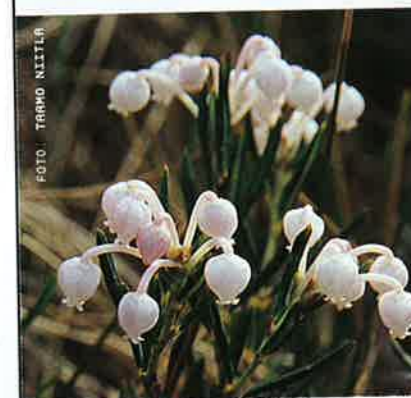
Ühed suured taimed aga ei õitse kunagi – sõnajalad. Kui just mitte nende helviksammaldegaga sarnaneval eellehel toimuvat sugulist paljunemist õitsemiseks ei nimeta. Siiski on ka sõnajalgade seas Lahemaal pilkupüüdvaid taimi. Üks omapärane sõnajalg on kivi-imar. Kohati on siinkandi kivikülvide kivid nii metsa all kui ka lagedamates kohtades tihedalt tema igihaljaste lehtedega kaetud. Harva kasvab ta ka paepragudes ja isegi päris maapinnal. Soomes on karjapoisid lugu pidanud tema juurikatest – need on tugeva magusa maitsega. Kas selle magusa maitse annavad aga ainult suhkru või on tegemist ka mõne loodusliku "magusaasendajaga", ei tea. Karta võib aga, et ka imar nagu teisedki sõnajalad, võib osutada mingil määral mürgiseks.

Elkõige paepragudes on laialdaselt levinud veel teine pisike sõnajalg – habras põisjalg. Maikuuks aga ta alles kerib oma õrnu lehti lahti.

Paekaldaalune on aga omaette suurte sõnajalgade paradiis. Ka nende uhkusest võib maikuuks näha alles kasvama hakkavaid rullunud tipuga lehti. Sageli kohtab sellistes kohtades lühikese tüvija risoomiga

Lõokannus

Küüvits

Väike kuldtaim

Mets-kuukress

Aaskannike

Mitmed tarnad kasvavad mätastena, mida rahvasuus ka Pokudeks kutsutakse.

laanesõnajalga. Tema mulluseid püsti turritavaid eoslehti võib veel kevadelgi näha. Eri-nevalt teistest Eesti pärisõnajalgadest ei arene tema eosed tavaliste lehtede all, vaid väiksematel jäikadel püstistel eoslehtedel.

Niiskemates klindialustes kohtades võib leida ka kõige õrnemalt lõhestunud lehtedega lehitrit moodustavat suurt sõnajalga – naistesõnajalga. Samuti võib neis paigus kasvada suurte laiade lehtedega laiuv sõnajalg. Kuivematel paekaldaalustel rusukalletel võib näha ka laanesõnajalale sarnaste lehtedega maarja-sõnajala lehtreid. Viimased kolm on tavalised ka mujal niiskemates metsades. Nii laane-, naiste- kui ka maar-

ja-sõnajalga kasvatatakse samuti ilutaimena – nemad ongi meie tavalised "aiasõnajalad".

Paekaldaaluses metsas, samuti joaorgudes, õitseb hiliskevadel üks võimas kaunis lill – mets-kuukress. Peale panga-metsade kasvab see kaitsealune taim Eestis vaid vähestes kohtades. Kõitvad on nii tema suured lillad õied kui ka piklikud õhukesed viljad – viimased püsivad kuivanud vartel kevadeni. Tema aias kasvavat suguvenda – aed-kuukressi nimetatakse ka dollarililleks.

Kõik kevadine pole ainult silmale, üht-teist on ka kõhule. Metsaservades-võsastikes ja ka niitudel leiab siinkandis sageli rohulauku – tema sibula-küüslaugumaitiselised lehed väärivad söömist vaid kevadel. Teisi lauke Lahemaalt vist ei leia. Suhu kõlbavad panna ka naadi lehed salumetsades ja noored

tärvavad põdrakanepi võsud kuivadel raiesmikel-niitudel. Jõgede ääres võib näksida humala võsusid, soistel niitudel noppida sinepjalt võrtsikaid jürilillede lehti-õisi.

Üheks maitsevaks toorelt söödavaks taimeks on siiski kõrvenõges. Teda peab aga süüa oskama, muidu kõrvetab. Söömiseks tuleb võtta nõgese võsu tipp-lehed, need ettevaatlikult näppude vahel kokku pakkida ja siis jänese kombel otsast pakki närima hakata. Nii saavad iga järgmise hambataiega purustatud lehtedel olevad kõrvekarvad, ning suhujõudnud kraam on juba ohutu. Huuli ei maksa veel närimata lehtede vastu panna. Kui aga siiski juhtub mõni kõrvekarv terveks jääma ja keelele valu tegema, ei maksa väga muretseda – suu limanahkades on niivõrd hea verevarustus, et ebameeldivad ained lakkavad kipitamast mõne minutiga. lo

KEILA PEIDETUD LINNARUUM

Tekst: Toomas Paaver
Fotod: Heiko Kruusi ja
Oliver Alver

Avalik linnaruum on see osa linnast, kus igapäev saab vabalt viibida.

Avalikku linnaruumi võib vaadelda kui linna elutuba – seal puhatakse, kohtutakse omavahel, seal liigub linna tulnud külaline.

Avalikul ruumil on linnaarhitektuuris keskne roll – sellest sõltub, kui võrdahvatlev tundub linn elamiseks ja külastamiseks. Haljasalad moodustavad enamasti suurema osa avalikust ruumist.

KILEKOTIGA MATKALE EI MINDA!

Jalgrattakott MTB

Kasutamiseks matka- ja mägiratastel
Tugevast vetthülgavast Supertexist
Kiire ja kindla kinnitussüsteemiga
Helkurribadega
3 pakiraamile kinnituvat mudelit 60L
1 lenkstangile kinnituv mudel 12L

595.-
2x32L

Tartu mnt 17, Tallinn
tel. 66 62 910
E-R 10-20, L,P 10-18

Kõik vajalik looduses liikujale!